

Úvod

V tanečnom umení rozoznávame dva spôsoby tvorby tanca: **choreografiu**, v ktorej je tanec vopred skomponovaný a naštudovaný, a **improvizáciu**, ktorá je spontánnou, t. j. okamžitou tvorbou tanca bez prípravy. Oba spôsoby sú tvorivým procesom s niektorými spoločnými prvkami (aj improvizovaný tanec môže byť prezentovaný ako predstavenie), avšak s veľmi odlišnou skúsenosťou. Hoci mnoho informácií ponúknutých v tejto publikácii, môže poslúžiť tanečníkom ako inšpirácia pri komponovaní choreografií, jej prvoradým zámerom je prezentovať improvizáciu ako spôsob objavovania vlastného tanca cez rozvoj cítenia formy, kvality a výrazu pohybu. Improvizovaný tanec nachádza vo svete svoje uplatnenie na všetkých úrovniach umeleckej činnosti – v profesionálnom tanci rovnako ako v tanci amatérskom, detskom či komunitnom. Na Slovensku sa tak deje len veľmi pozvoľna, preto je cieľom tejto knihy uviesť improvizovaný tanec v širšom kontexte do povedomia tých, ktorí sa tanečnou tvorbou zaoberajú.

Tanečná improvizácia je fenomén nesmierne otvorený vďaka slobode, ktorú ponúka, a zároveň veľmi komplexný, vzhľadom na to, že improvizovaný tanec zahŕňa celé bytie tanečníka. Uvedomujem si, že písať o improvizácii obsahovo vecne a nestratiť pritom podstatu jej spontánnej, intuitívnej, živej, hravej a výsostne individuálnej stránky nie je jednoduché. Podujala som sa na to najmä preto, lebo tanečná improvizácia je mojou srdcovou záležitosťou. Pomohla mi otvoriť vnímanie, poskytla mi hlboké zážitky, ktoré som dovtedy pri žiadnom inom tanečnom prejave nemala, prostredníctvom nej som pochopila, čo je tanec, stala sa pre mňa „vodou“, v ktorej môžem objavovať vlastný „plavecký štýl“.

Tanečnú improvizáciu na akejkolvek úrovni (či je to kreatívny tanec detí alebo improvizované predstavenie profesionálov) chápem ako nástroj, prostredníctvom ktorého tanečník dozrieva v slobodnú a tvorivú osobnosť, ktorá rozpráva telom svoj „príbeh“ (rovnako na javisku ako v tanečnej sále). Takéto ponímanie improvizácie je zážitok, pri ktorom sa aktivuje celá osobnosť tanečníka, pričom v tvorivom procese ju možno pozitívne ovplyvňovať – aj preto považujem slobodné a tvorivé sebvýjadrenie za mimoriadne významnú hodnotu. Bez neho je rozvoj umeleckého cítenia a prejavu dieťaťa či profesionálneho tanečníka neúplný. Rozvoj tvorivosti musí ísť ruka v ruke s rozvojom tanečnej techniky, ktorá je pre tanečníka nevyhnutná, pretože prostredníctvom nej získava a rozvíja pohybovú zručnosť (pružnosť, silu, rytmické a priestorové cítenie). Technika je aj v iných umeleckých odboroch vnímaná ako nevyhnutná remeselná zručnosť, ktorá je prostriedkom umeleckého vyjadrenia, nie však jeho cieľom. Tým je schopnosť tanečníka tlmočiť tanečnými výrazovými prostriedkami obsah – myšlienku. Technika naučí tanečníka dokonale „písať určité písmenká“ (forma, tanečný štýl), improvizácia naučí tanečníka „využívať aj vlastné písmenká“ na to, aby sa nimi vyjadril (obsah). Cez improvizáciu môže tanečník spoznávať a aktívne využívať tanečné výrazové

prostriedky (tvarové, priestorové, gestické, rytmické a dynamické), pričom môže naplno *uplatňovať* svoju technickú zručnosť. Improvizovaný tanec ponúka tanečníkovi možnosť tvorivo objavovať v tanečnom vyjadrení seba (svoj vlastný tanec) i esenciu vlastnej tvorby – výrazovo účinnú a neopozeranú umeleckú skratku. To je v dnešnej dobe tá najvýznamnejšia požiadavka na profesionálnych tanečných umelcov: choreografov, tanečných interpretov i tanečných pedagógov. Tanečná improvizácia je na druhej strane aj efektívna metóda rozvíjania tvorivosti a umeleckého cítenia detí, mládeže i dospelých – širokej verejnosti. Prináša silné emotívne zážitky na ceste sebaobjavovania a vzájomnej komunikácie so skupinou, čím významne obohacuje vnútorný život jedincov.

Tanečná improvizácia je fascinujúca najmä preto, že jej cieľom je proces – proces rozvíjania schopností vyjadrovania sa prostredníctvom pohybu, jeho elementov, výrazových prostriedkov a kompozičných možností, ktorý sa nikdy nekončí, pretože má veľa úrovní. Možno ho doviesť až na stupeň, na ktorom sa improvizácia stáva nástrojom komunikácie v predstavení. Tento proces si vyžaduje rozvíjanie schopnosti bytia v prítomnosti a absolútnej otvorenosti a flexibilitnosti spontánnych reakcií, čo môže byť náplňou celej aktívnej kariéry tanečníka.

V tejto práci som sa pokúsila zúročiť dlhoročné skúsenosti štúdia a aplikácie tvorivých metód vo svojej pedagogickej i choreografickej práci a pomenovať základné východiská. V umeleckej praxi som sa najskôr zaoberala tvorivými metódami, ktoré vzišli z postmoderných konceptov a prístupov v Amerike a ktoré sa rozšírili v osemdesiatych rokoch minulého storočia aj do Európy. Čím viac som prenikala k porozumeniu podstaty súčasných tvorivých metód, tým viac rástol môj záujem o ich zdroje a historické korene. Bolo mi čoraz jasnejšie, že v ponímaní moderného tanca na Slovensku výrazne absentovalo prepojenie na tradíciu európskeho moderného tanca. Cítila som potrebu preskúmať túto tradíciu predovšetkým z toho dôvodu, že tvorivé metódy tanečnej improvizácie boli vždy pevnou súčasťou európskeho moderného tanca. Celkom intuitívne som sa zamerala na dielo Rudolfa Labana, uznávaného teoretika svetového formátu, ktorý je považovaný aj za zakladateľa európskeho moderného tanca, a to aj z toho dôvodu, že o diele tohto významného rodáka z Bratislavy sa nevedelo na Slovensku takmer nič. Vtedy som ešte netušila, že „*Laban bol majstrom improvizácie a využíval ju nielen pri tvorbe svojich choreografií, ale bola aj podstatou jeho učenia.*“ (Hodgson, 2001, s. 94) Štúdiom Labanovej pohybovej analýzy na Laban/Bartenieff Institute for Movement Studies (LIMS®) v New Yorku – jednej zo svetových inštitúcií, ktoré Labanov odkaz rozvíjajú – mi umožnilo pochopiť, ako veľa z Labanových teórií sa v súčasných metódach tvorivej výučby (v improvizácii takisto ako v kompozícii) využíva, či už sa k nemu otvorene hlásia, alebo nie. Preto v práci uvádzam niektoré významné časti Labanových pohybových teórií, hoci si uvedomujem, že bez praktickej skúsenosti s nimi sa bude čitateľ ťažšie orientovať. Verím však, že tieto informácie môžu pomôcť oživiť Labanov odkaz na Slovensku.

Cieľ tejto práce je uviesť tanečnú improvizáciu do širšieho kontextu historického vývoja, problematiky vnímania formálnej a výrazovej stránky pohybu, špecifik tvorivého procesu a jeho výučby. Zároveň čitateľovi ponúka aj systematický prehľad s praktickými cvičeniami tvorivého skúmania a komponovania improvizovaného tanca. Uvedené cvičenia sú príklady, ako uchopiť tému so širokými možnosťami ďalšieho kreatívneho rozvoja.

Významným zdrojom informácií v tejto publikácii sú popri texte aj fotografie, ktoré zachytávajú výlučne improvizovaný tanec. Mojm zámerom bolo vybrať také fotografie, ktoré zachytávajú momenty tvoriace esenciu improvizovaných predstavení – špecifickú atmosféru, momentálne nasadenie, koncentráciu, citlivosť a angažovanosť performerov.

Na tomto mieste by som chcela spresniť podstatu pojmov pohyb a tanec, ktoré sa v práci hojne vyskytujú. Tanec považujem za umelecké pohybové vyjadrenie, pričom pohyb je pojem označujúci jeden zo základných prejavov života ľudského organizmu. Nie každý pohyb je tancom, avšak každý tanec je pohyb. V dvadsiatom prvom storočí chápeme tanec ako umelecký druh v čoraz širšom kontexte oproti jeho tradičnému poňatiu – kroky a polohy tela predvádzané na hudbu –, dnes považujeme za tanec *akýkoľvek pohyb tela, ktorý je prezentovaný v kontexte umeleckého vyjadrenia s cieľom komunikovať myšlienku, skúsenosť či pocit*.

Na záver by som sa rada poďakovala všetkým tanečníkom, ktorí so mnou zdieľali svoju tvorivosť, a tiež študentom VŠMU, ktorých som mala možnosť vyučovať predmet tanečná improvizácia. Boli pre mňa doslova živým materiálom, ktorý ma na jednej strane nútil jasne pomenovávať podstatu práce, na druhej strane bol pre mňa významným inšpiračným zdrojom v diskusiách pri artikulovaní vlastných náhľadov, videnia a chápania rozličných aspektov improvizácie.